

מראי מקומות- קידושין מ'

העבירה, ואין הביאור בהא דג' עבירות יהרג ולא יעבור, דמצד א' יש פקו"נ, ומצד א' יש עבירה, ואינו יכול לעבור העבירה בפועל, ושב ואל תעשה עדיף, וממילא יניח עצמו ליהרג. ומבואר כאן דאין הביאור כן, אלא דפקו"נ נדחית לגמרי מפני ג' עבירות אלו, וא"כ אף צריך להרוג את עצמו. וכע"ז כ' העיון יעקב בהמשך הגמ', דזהו כמוסר עצמו לקידוש השם, ואשרי חלקם.

(ג) **יהב לי שיפא דדנרי- העיר בהערות להגרי"ש**, הא במקו"א מצינו דלא היו רוצים האמוראים ליקח ממון בדרך זה, דא"כ ממעטינן מעולם הבא שלהם, וא"כ למה לקח בכה"ג. ות"י דהחילוק פשוט, דהיכא שבא לידי נסיונות קשים ע"י העניות שלו, בזה ודאי עדיף ליקח משמיא.

(ד) **רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד פרש"י**, ימצא חיים לעוה"ב, צדקה וכבוד בעוה"ז. וע' במהרש"א שהביא גם מרש"י ביבמות שפי' כע"ז, וכ' המהרש"א דהי' נראה לפרש להיפוך, דהא עוה"ז קודם לעוה"ב, וביאר דחיים יכול להיות בעוה"ז, וכן גבי תורה כתי' כי היא חייך שהוא עוה"ז (ואורך ימך לעוה"ב), ומצינו כבוד לענין עוה"ב, דצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם.

(ה) **אלו דברים שאדם עושה אותו ואוכל פירותיהן בעוה"ז- בביאור מה דאוכל פירותיהן בעוה"ז**, כנראה שנח' בה הראשונים בריש פאה (א', א'). דהרמב"ם שם פי' "וימצא טובה בעוה"ז, בעבור שנהג מנהג הטוב בין בנ"א, כי כשינהג מנהג הזה, ינהגו אחרים כמנהגו, יקבל כמו כן שכר מהענין ההוא". ולכאור' משמע דכוונתו דכשגומל חסד עם אחרים, גם הם יגמלו עמו, ונמצא דאוכל פירותיו בעוה"ז. ובפי' הרא"ש שם כ' "כי הקב"ה חפץ יותר במצות שיעשה בהם גם רצון הבריות מבמצות שבין אדם לקונו", וזה משמע דכיון דהמצוה גדולה הוא, יש לו גם שכר בעוה"ז [ולכאור' כמו דאי' בהערות

(א) **מאי נפק"מ, דעביד הא אכיל הא- פרש"י**, מאי נפק"מ דהא מילתא דלא נזדמן לי אלא מאכל טמא, יש לי ללמוד מכאן וכו'. ופי' הרי"ף על העין יעקב, דהיינו דמשמים נזדמן דבר טמא כדי ללמד דעבירה גוררת עבירה.

(ב) **סליק ויתב בגוי'- כ' הריטב"א בשם רבו**, "דהני רבנן דמסרי נפשייהו לקטלא משום ביאת גוי', בפרהסיא הי' מעשה, שאסור מן התורה, ובמזיד קנאין פוגעין בו... ולפיכך הוא בכלל גלוי עריות שיהרג ואל יעבור... אבל בצנעה לית בה איסורא דאורייתא... ודינו שיעבור ואל יהרג, ואם לא עשה כן מתחייב בנפשו". אולם ע' ברמב"ן (מלחמת בסנהדרין, יז: בדפיו), שכ' להוכיח מסוגיין דגוי' שאנסה ישראל לזנות, הרי זה יהרג ואל יעבור. ובא בזה לחלוק על הבעל המאור שם, שכ' לייסד שכל שעשה הגוי להנאת עצמו, לא אמרי' בזה יהרג ולא יעבור. והוא כ' דזהו אפי' בפרהסיא ובשעת השמד, דלא אמרו יהרג ואל יעבור אא"כ רוצה להעביר הישראל על דתו, אבל כל להנאת עצמו שרי. והרמב"ן חולק עליו מסוגיין, דמבואר דאף דהמטרוניתא עשתה כן להנאת עצמה, מ"מ הדין הי' יהרג ולא יעבור. והאריך לבאר דאין שייך לומר דמדת חסידות הי', דלא מצינו מדת חסידות בזה, ואדרבה, התורה צווח ואומר ואף את דמכם לנפשותיכם אדרוש. היוצא מדברינו שיש ב' מחלוקות שונות, א', אם אמרי' דבועל ארמית בצנעא יהרג ואל יעבור בכלל, דהריטב"א בשם רבו ס"ל דאי"ז נכלל בגילוי עריות, והבעה"מ והרמב"ן ס"ל דבכלל ג"ע הוא. ב', אם מה שהוא להנאת עצמו סברא שלא יהי' יהרג ואל יעבור, דהבעה"מ ס"ל דאי"ז יהרג ולא יעבור, והרמב"ן ס"ל דיהרג ואל יעבור הוא, וכן מבואר מהריטב"א, דאם הי' ס"ל דהנאת עצמן הוי סברא לפוטרו מחיוב להרוג את עצמו, א"כ לא הי' צריך לאוקמי' דוקא בצנעא. וע"ע בקובץ הערות (מ"ח, ה') שהביא ראי' מהבנת הרמב"ן בסוגיין דמה דאמרי' יהרג ואל יעבור, היינו אפי' שצריך לעשות מעשה להרוג עצמו שלא יהי' עובר

וגזול, וכו', אלא שמלמד קטגוריא על הבריות, ואינו מלמד זכות, ולא ניה"ל להקב"ה שהאדם ילמד חובה על ישראל. ולכן, זה המלמד קטגוריא על ישראל, אע"פ שהוא מתקנא קנאת אמת, הוא נקרא רע לבריות, ורק מי שמלמד זכות על ישראל נקרא ג"כ טוב לבריות.

(ט) **שעבירה שעושה פירות יש לה פירות, ושאין עושה פירות אין לו פירות- כ' המהר"ל** דמבואר מכאן דמצוה יש לה פירות אע"פ שאינו עושה פירות. וביאר דהחילוק בין מצוות ועבירות הוא כך, דהמצוה עושה עוה"ב, והפירות של עוה"ב הוא עוה"ז. אבל העבירה אינו עושה כלום, אלא הוי העדר, ובעל העבירה מקבל ההפסד וההעדר שנעשה ע"י מה שעשה העבירה, אבל אין שייך פירות להעדר. וכל זה היכא שאין העבירה עושה פירות, אבל היכא שהעבירה עצמה עושה פירות, וכגון חילול השם, אז המעשה עצמה שנמשך ממנו הוא גופא הפירות, וא"כ לעבירה זו שפיר יש פירות.

(י) **מאי ולחושבי שמו- פי' העיון יעקב קו' הגמ',** כיון דכבר כתי' ליראי ד', דהיינו שכבר עשה המצוה בפועל, למה אח"כ כתי' ולחושבי שמו, הרי בדרך כלל המחשבה קודם להמעשה.

(יא) **מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, שנא' און אם ראיתי וכו'- הק' המהרש"א,** כיון דאמרי' דמה דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה הוא משום דנאנס ולא עשאו, ולא סתם מה שהי' לו מחשבה טובה, א"כ מהו הראי' מהפסוק דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, לימא דלעולם מצרפה למעשה, ופסוק זה מיירי שהחליט שלא לעשות העבירה, אבל היכא שנאנס ולא עשאו, דלמא לעולם מצרפה למעשה. ותי' ע"פ הגמ' בב"ב, דמבואר דהרהורי עבירה אין אדם ניצול מהם בכל יום, וכיון שאין אדם ניצול מהם, פשוט הוא שאינו נענש אם למעשה לא עשאו, ואי"צ קרא לזה. וע"כ הפסוק מחדש דאפי' היכא דהחליט לעשות העבירה, ונאנס ולא עשאו, מ"מ אין הקב"ה מצרפה למעשה.

להגרי"ש, דהוי מרה כנגד מדה, נהג טוב לאנשי עוה"ז, וממילא יש לו שכר גם בעוה"ז. גם הר"י בן מלכי צדק שם פי' "פירות בעוה"ז אורך ימים, וגן עדן לעוה"ב", ומבואר ג"כ שהפירות בעוה"ז הוא בתורת שכר.

(ו) **בשלוח הקן נמי כתיב וכו', ר' אידי אסברא לי וכו', אלא יש צדיק וכו'- הק' בהערות להגרי"ש,** הא למעשה חרי מפורש בתורה דבשלוח הקן אוכל פירותיהן בעוה"ז, וא"כ למה לא נתני במתני'. והביא מש"כ המהרש"א, דביאר דתי' הגמ' הוא דמה דאית לי' בשלוח הקן שכר בעוה"ז, היינו שיש לו מן הקרן בעוה"ז, דכיון דאינו אלא טוב לשמים, הרי יש לו רק קרן, אלא דמתחיל לאוכלו בעוה"ז, וגם יש לו אריכות ימים בעוה"ב. ועפ"ז ביאר המהרש"א למה שינה הלשון בשלוח הקן ממאי דכת' בכבוד אב ואם, דכאן כתיב למען ייטב לך, ושוב כתיב והארכת ימים, דלמען ייטב לך קאי על הקרן, וזהו לרמז דגם אוכל מהקרן בעוה"ז, וממילא אי"ז נכלל בהמשנה, שהרי אין הקרן קיימת לגמרי לעוה"ב.

(ז) **זהו צדיק טוב- ק',** הא תנינן גם תלמוד תורה, ולכאור' זהו רק טוב לשמים. וכ' השלנ"מ דמיירי דמלמד לאחרים, ואע"ג דאי' בב"ק (י"ז) דללמוד עדיף מללמד (דלא כהבנת תוס' כאן בסוגיא שם), משום דמביא לידי מעשה, נהי דעדיף, אבל אינו אוכל פירות בעוה"ז אלא פירות המעשה. ועוד תי' דאפי' ללמוד הוא טוב לבריות, לפי ששואלין אותו בנ"א על איסור והיתר, ומורה להם הוראות. ובפיה"מ להרמב"ם (פאה א', סוף משנה א') אי', משום דכיון דתלמוד מביא לידי מעשה, ממילא ע"י ת"ת בא לידי כל מצוות אלו של בין אדם לחבירו, ונמצא דתלמודו הוא טוב לבריות.

(ח) **טוב לשמים ורע לבריות, זהו צדיק שאינו טוב- הק' הבן יהודע,** איך חשבינן אדם זה לצדיק, הרי התורה מקפיד על מצוות שבין אדם לחבירו אף טפי ממצוות שבין אדם למקום, ואם אינו מקיים אותן מצוות, הרי רשע הוא ואינו צדיק. ותי' שאין כוונת הגמ' עושה עבירות שבין אדם לחבירו, כמו מזיק

מדבריו, דס"ל דקו' הגמ' הוא רק על הצדיק שמרד, ולא על הרשע שחזר למוטב. וביאר דזה לא הי' ק' על הרשע למה הפסיד כל עוונותיו, שהרי כיון דמיירי בהדיא שעשה תשובה, הרי ע"י התשובה אין מזכירין לו שוב מחטאיו, אבל על הצדיק הי' קשה.

(ז) ונהוי כמחצה וכו'- ק', מהכ"ת שיהי' לו נחשב כמחצה, למה לא יהי' לו שכר כנגד מצוותיו ועונש כנגד עוונותיו. וכ' המהרש"א דמיירי במרד, וס"ל להגמ' דמרידה הוי חמור כ"כ שיהי' כמחצה על מחצה, אע"פ שכל ימיו הי' עוסק במצוות ורק עכשיו עבר עבירות. והמקנה פ"י דכוונת הגמ' להק' מהא דלעיל, דאמרי' דבמחצה על מחצה אם עשה עבירה א', מכריעו לכף חוב. וא"כ הק' הגמ' כאן, נהוי כמי שהי' מחצה על מחצה, דאמרי' דאם עשה עבירה א' מכריעו לכף חוב, ולא אמרי' דאיבד כל מצוותיו.

(ח) בתוהא על הראשונות- ע' בקובץ מאמרים (מאמר על תשו', עמ' כ"א במהדו"ח), שהק' מכאן על מש"כ המסילת ישרים (פרק ד') דתשובה אינו מצד הדין, אלא רחמנות הוא מד' עלינו שנהי' יכולים לעקור החטא, אבל מצד הדין אין שייך לעקור החטא. והרי לכאור' מבואר כאן דבתוהא על הראשונות אף מצוותיו יכול לעקור, וזה ודאי אינו מצד רחמים, אלא מצד הדין, וא"כ מ"ש תשובה. וכ' בשם החפץ חיים, דתשובה מיראה אינו כמו תוהא על הראשונות, דבעצם אינו מתחרט על המעשה עבירה, אלא שיש לו יראת העונש, וא"כ אינו כמו תוהא על הראשונות, שיש לו חרטה על עצם מעשה המצוה, ומ"מ מהני. ור' אלחנן תי' באו"א, דבאמת יש ב' מעלות בכל מצוה- א) עצם התיקון שיש בעולם, במה שנעשה מצוה. ב) הענין שהי' קיום ציווי ד', וזהו ענין בפנ"ע. וא"כ, י"ל דכשאדם מתחרט על מעשה מצוה שלו, הרי שפיר יכול לעקור המעלה במה שנתקיים דבר ד', שהרי עכשיו מתחרט על קיומו. אבל לגבי עצם התיקון שנתקן בעולם, זה אינו יכול לעקור ע"י חרטתו, ונשאר. וא"כ, י"ל דה"ה לענין תשובה על החטא, נהי' שיכול לעקור, אפי' מן הדין, מה שמרד בדבר ד', אבל העצם קלקול שנעשה בעולם ע"י

(ב) הותרה לו ס"ד- פ"י המכתב מאליהו (ה', עמ' 60), דהה"א של הגמ' היתה דכיון ששנה בחטא, פסקה בחירתו בענין זה, וי"ל דנעשה כאנוס, וממילא אין העונש על המעשה ממש, אלא על מה שמתחלה עשה עצמו להיות אנוס. וע"ז תי' שלא הותרה ממש, אלא דנעשית לו כהיתר, וסיים דעדיין צ"ב.

(ג) ויעשה מה שלבו חפץ- פ"י תוס' בשם ר"ח, דח"ו שיכול לעבור העבירה, אלא דע"י מה שיעשה לא יבוא לעבור העבירה. אולם ע' בתוס' בחגיגה (טז). דכ' דאין הסוגיא דהתם משמע כדבריו, משום דהק' הגמ' מהא דכל שלא חס על כבוד קונו וכו', ומסיק דל"ק, הא דמצי כייף ליצרי', הא דלא מצי, וא"כ משמע דבאמת יכול לעבור היכא דלא מצי כייף ליצרי'. והמהרש"א פ"י דגם כוונת הר"ח הוא דאם לא מצי כייף ליצרי' שיעשה בסתר, רק שהוא פ"י שתכלית לבישת שחורים וכו' הוא כדי לכופף יצרו.

(ד) לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי וכו'- פרש"י, יראה עצמו והעולם כאילו הם שקולים, עשה מצוה אחת, נמצא זכויותיו מכריעין ונמצא צדיק, ועל ידו כל העולם כולו הכריע להיות רובם צדיקים. ודייק הכוכבי אור (מערכת התשו', סי' נ"ג) דס"ל דהכל תלוי אם רוב העולם הם צדיקים או רשעים. אבל דייק דהרמב"ם (תשו' ג', ד') לא פ"י כן, אלא דתלוי בזכויות והעוונות של כל העולם, ומה דאמר התנא אשריו שהכריע את עצמו ואת העולם, מיירי שהוא הי' ג"כ חציו זכאי, אבל משפט העולם אינו תלוי באנשים, אלא במעשים.

(ט) ראבר"ש אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו, וכו'- פ"י המהרש"א, דת"ק ס"ל דמיירי ביחיד, ולכן דריש "חוטא" כאילו כתי' "חטא", דהיינו חטא א', דזה מכריעו לכף חובה. אבל ראבר"ש ס"ל דעל העולם קאי, ולכן דריש מלשון חוטא ממש, דחוטא זה ע"י חטאו יכול להכריע כל העולם לכף חובה.

(טז) ונהוי כמחצה עונות ומחצה זכויות- פרש"י, ונהוי צדיק שמרד וכו'. ודייק המהרש"א

דוחה מצוה שלו בשביל ללמד אחרים". ולשון רבנו הלל בפי' על הספרי הוא "מי גדול לעשות קודם, לעסוק בתורה או לעסוק במצוות". ואולי כוונתו כמש"כ השיטמ"ק בב"ק (יז.) בשם ר' ישעי', "דהתם נשאל לפניהם, אדם בבחירתו מה טוב לו, אם לעסוק בקיום מצות או בתלמוד, ונמנו שטוב לו לתלמוד בבחירתו, שהתלמוד מביאו לידי מעשה בסוף ימיו, והמעשה רב. שאם לא ילמד בבחירתו, לא ידע טיב המצות לקיימן בזקנותו, וכו'". ולכאור' משמע שכן הבין תוס' אצלנו בביאור הסוגיא.

(ג) וי"א אף פסול לעדות- פי' תוס', דמה שפסול הוא לעדות הוא משום שחוטף פחות מש"פ, א"נ שגזל דבר שאינו מקפיד. ותמה בהערות להגרי"ש, הרי זהו כמו שאר עבירה דחמס, שהרי עבר איסור דאורייתא, דהיינו גזל, בשביל הנאת ממון, וא"כ פשוט הוא דפסול לעדות (ומהו המח' בזה). ותי' בדוחק דאין פחות מש"פ נחשב הנאת ממון, וא"כ אינו נחשב רשע דחמס. אבל הק' דעדיין זה לא מספיק לר' אליהו, שהרי יש לו בין הכל שוה פרוטה, וא"כ שפיר יש לו הנאת פרוטה, והו"ל להיות רשע דחמס. וצידד לומר ע"פ מה דאי' במדרש, על הפסוק ותמלא הארץ חמס, דהיו חוטפין פחות מש"פ, והק', מה הרויחו בזה, הרי בן נח מוזהר על פחות מש"פ, וצידד לומר, דאולי על דבר מועט מאד, גם ב"נ אינן מוזהרין. וא"כ, י"ל דגם ישראל אינו עובר על לא תגזול היכא שהוא דבר מועט מאד, וזה החי' כאן דמ"מ הוא פסול לעדות.

מעשיו, זה אין שייך לתקן ע"י חרטה גרידא, וזה צריך החידוש של תשובה.

(ט) כל שישנו... ובדרך ארץ- פי' הרמב"ם, "ודרך ארץ הוא חבורת בני אדם חבורה טובה בנחת ובמוסר". ופי' המהרש"א דכוונת הרמב"ם הוא שמשאו ומתנו בנחת עם הבריות, והוסיף דה"ה לשאר מדות טובות. והרש"ש פי' באו"א, דדרך ארץ דהכא היינו כמו המשנה באבות, יפה ת"ת עם דרך ארץ, דהיינו מלאכה, ואמרי' התם דיגיעת שניהם משכחת עון, וגם הכא על דרך זה, דלא במהרה הוא חוטא אם יש לו ג' דברים אלו.

(כ) וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדר"א אינו מן היישוב- כ' הסמ"ע (ל"ד, מ"ב), דהיינו שאינו בשום א' מהם. והביא מהרמב"ם דסיים בטעמו דכל שירד לכך, חזקתו שעובר על רוב עבירות שיבואו לידו, לפיכך בעינן שיהי' מוחזק שיהי' בר מצוות. והעיר דלכאור' א"כ סותרים הדיוקים אהדדי, דמרישא משמע דאף אם הוא בדרך ארץ סגי, אבל משמע מהסיפא דצריך להיות בר מצוות, ולא סגי בהא דבר דרך ארץ הוא. וע"ש שכ' דהעיקר הוא כזה, דאם הוא ודאי אינו בר שלשתן, אז עדותו פסול אף בדיעבד, וכשהוא ודאי בר שלשתן, אף שאינו ידוע שעוסק במצות, כשר אף לכתחלה, דחזקתו שהוא בר מצוות. אבל היכא שאנו יודעין שאינו למדן, אז אם איננו יודעין בו שהוא בר דר"א ובר מצוות, אין נותנין לו עדות לכתחלה, אבל בדיעבד אין פוסלין עדותו, ועע"ש.

(כא) אינו מן היישוב- פי' הרמב"ם, "שאין תועלת בו בישוב העולם, אבל להוציאו מן המקום תועלת למדינה".

(כב) תלמוד גדול, או מעשה גדול- יש לעי', מהו השאלה, הרי לענין שכר כבר תנינן דת"ת כנגד כולם. ופי' המאירי "שאם באה לידו מצוה ממצות שאין שעתן עוברת, והוא צריך לתלמוד, ראוי להקדים את התלמוד למצוה, ומ"מ אם אינו צריך לתלמוד [צ"ע כוונתו בזה, ואולי כוונתו דאין דעתו עכשיו לתלמוד לעצמו אלא ללמד לאחרים], אינו